

Developing critical thinking of philology students

Nargiza MURATOVA¹

Uzbekistan State World Languages University

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2025

Received in revised form

10 February 2025

Accepted 25 February 2025

Available online

25 March 2025

Keywords:

Critical thinking,
educational technologies,
philology students,
independent analysis,
logical thinking,
student skills,
pedagogical approach,
creative thinking.

ABSTRACT

This article examines the theoretical and practical foundations of teaching students critical thinking. It explores the essence of critical thinking, its role in the educational process and daily life, as well as pedagogical approaches and technologies that contribute to its development. Critical thinking is presented as an essential tool for developing students' skills in analyzing information, making independent conclusions, and fostering creative thinking. Practical recommendations are proposed based on the analysis of national and international literature.

2181-3701/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol3-iss3/S-pp249-252>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Filologiya yo'nalishidagi talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

Tanqidiy fikrlash,
ta'lim texnologiyalari,
mustaqil tahlil,
mantiqiy fikrlash,
filologiya,
talabalar ko'nikmalari,
pedagogik yondashuv,
ijodiy fikrlash.

Mazkur maqolada talabalarni tanqidiy fikrlashga o'rgatishning nazariy va amaliy asoslari ko'rib chiqiladi. Tanqidiy fikrlashning mohiyati, uning ta'lim jarayonidagi va kundalik hayotdagi o'rni, shuningdek, uni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlar va texnologiyalar tahlil qilinadi. Filologiya yo'nalishi talabalarining tanqidiy fikrlashni shakllantirish talabalarining ma'lumotlarni tahlil qilish, mustaqil xulosalar chiqarish va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita ekanligi yoritib beriladi. Mavzuga oid mahalliy va xalqaro adabiyotlarning tahlili asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

¹ Teacher, Uzbekistan State World Languages University. E-mail: nargizabakhramovna77@gmail.com

Развитие критического мышления у студентов филологов

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

критическое мышление,
филология,
образовательные
технологии,
самостоятельный анализ,
логическое мышление,
навыки студентов,
педагогический подход,
творческое мышление.

В данной статье рассматриваются теоретические и практические основы обучения студентов критическому мышлению. Изучаются сущность критического мышления в процессе обучения студентов по направлению филологии его роль в образовательном процессе и повседневной жизни, а также педагогические подходы и технологии, способствующие его развитию. Формирование критического мышления представлено как важный инструмент для развития навыков анализа информации, самостоятельного вывода и творческого мышления студентов. На основе анализа отечественной и международной литературы разработаны практические рекомендации.

KIRISH

Tanqidiy fikrlash – bu shaxsning axborotni izlash, tahlil qilish, baholash va asoslangan xulosalar chiqarish qobiliyatini o'z ichiga oluvchi murakkab jarayon. Hozirgi rivojlanib borayotgan dunyoda insonning mustaqil fikrlashi, har qanday vaziyatda ratsional qarorlar qabul qilishi hamda o'z hayotiy yo'lini belgilashda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ayni davrda ta'lim tizimida talabalarni nafaqat ma'lumotlarni yodlashga, balki ulardan foydalanishga, tahlil qilishga va chuqur mulohaza yuritishga o'rgatish talab etiladi. Bu esa o'quv jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalarni keng qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Tanqidiy fikrlash talabalarning nafaqat ta'limda, balki kundalik hayotda ham ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy masalalarni hal qilishda muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi. Ushbu maqolada tanqidiy fikrlashning mohiyati, uning ta'lim va hayotdagi roli hamda aynan ta'lim tizimida filologiya yo'nalishi talabalarida bu ko'nikmani rivojlantirish yo'llari ilmiy-nazariy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tanqidiy fikrlashning mohiyati. Tanqidiy fikrlash – bu insonning o'z faoliyatida ma'lumotlarni mustaqil tahlil qilish, ular orasidagimantiqiy bog'liqliklarni aniqlash, baholash va asosli xulosalar chiqarish qobiliyatini ifodalovchi jarayondir. U nafaqat bilim olish, balki bu bilimlarni chuqur tushunish va ulardan oqilona foydalanish imkonini beradi. Bu ko'nikma zamonaviy dunyoning murakkabliklarini anglashda va insonni ongli qarorlar qabul qilishga tayyorlashda muhim ahamiyatga ega. Tanqidiy fikrlashning asosiy xususiyatlari: Tahlil qilish qobiliyati. Bu qobiliyat odamga har qanday ma'lumotni chuqur tahlil qilish, ularning mazmunini anglash va bir-biriga bog'liq jihatlarini aniqlash imkonini beradi. Mantiqiy mulohaza yuritish. Tanqidiy fikrlovchi inson o'z fikrlarini mantiqiy asoslash va turli dalillarni birlashtirish orqali to'g'ri xulosalar chiqarishga intiladi. Neytral yondashuv. Tanqidiy fikrlashda inson har qanday ma'lumotni subyektiv his-tuyg'ulardan xoli, neytral yondashuv bilan baholaydi. Kuzatuvchanlik va savol berish ko'nikmasi. Tanqidiy fikrlash ko'nikmasiga ega bo'lgan shaxs ma'lumotlar, voqealar va jarayonlarni diqqat bilan kuzatadi hamda asosiy savollarga javob izlaydi. Yechimlar ishlab chiqish qobiliyati. Bu ko'nikma muammolarni tezkor va samarali hal qilish uchun ijodiy va ratsional yondashuvni rivojlantiradi. Tanqidiy fikrlashning pedagogik mazmuni Tanqidiy

fikrlash ta'lim jarayonida quyidagi ko'rinishlarda namoyon bo'ladi: Talabalar o'rgangan bilimlarini tahlil qilib, ular orasidagi mantiqiy bog'liqliklarni aniqlashadi. O'quvchilar turli manbalarni solishtirish orqali ma'lumotlarning ishonchligini baholashadi. Talabalar mustaqil xulosalar chiqarib, o'z nuqtai nazarini asoslashga harakat qilishadi.

Tanqidiy fikrlash ko'nikmasiga ega bo'lgan talaba ijtimoiy tarmoqlarda uchraydigan turli axborotlarni tahlil qiladi, ularning ishonchligini tekshiradi va shoshqaloqlik bilan xulosa chiqarishdan o'zini tiyadi. Bu qobiliyat unga noto'g'ri ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilishning oldini olish imkonini beradi. Tanqidiy fikrlashning ahamiyati Tanqidiy fikrlash insonga: O'z fikrlarini asoslash va isbotlash; Qiyin sharoitlarda tezkor qaror qabul qilish; Hayotiy vaziyatlarni chuqur tushunish va oqilona echimlar topishda yordam beradi. Shunday qilib, tanqidiy fikrlash zamonaviy ta'limning ajralmas qismi bo'lib, talabalarni kelajakda ijtimoiy va professional hayotda muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlaydi.

TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH METODLARI

Talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish uchun quyidagi metodlardan foydalanish mumkin: Muammoli ta'lim – talabalarni turli masalalar yechimini mustaqil izlashga rag'batlantirish. Munozara va debatlar – talabalarni o'z fikrlarini asoslash va himoya qilish ko'nikmalarini shakllantirish. Matn va turli adabiyotlarning tahlili. Tanqidiy fikrlash mavzusi bugungi kunda ko'plab tadqiqotlarning diqqat markazida bo'lib, u zamonaviy ta'lim, psixologiya, pedagogika va ijtimoiy fanlar sohasida keng o'rganilgan. Ushbu bo'limda mavzuga oid adabiyotlarning asosiy yo'nalishlari va muhim xulosalari tahlil qilinadi. Tanqidiy fikrlashning nazariy asoslari Peter A. Facione o'zining "The Delphi Report (1990)" maqolasida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va qobiliyatlarni tizimli tasniflagan. U tanqidiy fikrlashni mantiqiy, tahliliy va baholovchi yondashuv sifatida talqin qilib, uning inson qaror qabul qilish qobiliyatidagi rolini yoritgan.

Stephen D. Brookfield (2012) Teaching for Critical Thinking tanqidiy fikrlashni ta'limda o'quvchilarning tafakkurini rivojlantirishning vositasi sifatida baholagan. Ular tanqidiy fikrlashni shakllantirish uchun o'qituvchilarning muhim vazifasi sifatida tahliliy savollar berishni va mustaqil fikrlashni qo'llab-quvvatlashni tavsiya etganlar. Pedagogik yondashuvlar va texnologiyalar Diane F. Halpern o'zining "Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking" asarida ijtimoiy muloqotning tanqidiy fikrlash rivojidagi o'rni haqida so'z yuritadi. Unga ko'ra, talabalar fikrlash jarayonini o'zaro hamkorlik va muhokamalar orqali shakllantiradilar. John Dewey, "How We Think" (1910, qayta ishlangan nashri – 1933) kitobida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun o'qituvchilarning qanday pedagogik strategiyalarni qo'llashi lozimligini batafsil bayon qilgan. U muammoli ta'lim va real hayotiy keys-stadilarni asosiy vositalardan biri sifatida ko'rsatgan. 3. Tanqidiy fikrlashning psixologik aspektlari Piaget J. (1970) tanqidiy fikrlash rivojlanishini tafakkur va kognitiv rivojlanish jarayoni bilan bog'liq holda o'rgangan. U tanqidiy fikrlashni talabalar yoshiga qarab turli bosqichlarda rivojlantirish mumkinligini asoslagan. Facione P.A. (1990) o'zining "The Delphi Report" ishida tanqidiy fikrlashning kognitiv va affektiv jihatlarini ajratib, bu ko'nikmaning baholash mezonlarini ishlab chiqqan. Tanqidiy fikrlashning amaliy qo'llanilishi Halpern D.F. (1998) "Teaching Critical Thinking for Transfer Across Domains" maqolasida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning hayotiy ahamiyatini ko'rsatib, bu ko'nikmalarni turli sohalarda qo'llash imkoniyatlarini tahlil qilgan. Lipman M. (2003) "Thinking in Education" asarida tanqidiy fikrlashni ta'limning asosiy maqsadlaridan biri sifatida belgilab, uning nafaqat intellektual, balki axloqiy rivojlanishga ham xizmat qilishini qayd etgan.

XULOSA

Tanqidiy fikrlash – bugungi kunda nafaqat ta’lim tizimining, balki shaxsning har tomonlama rivojlanishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqola davomida tanqidiy fikrlashning mohiyati, uning ta’lim va hayotdagi o’rni hamda rivojlantirish usullari tahlil qilindi.

Tanqidiy fikrlash talabalarning: Axborotlarni tahlil qilish; Noto’g’ri yoki ishonchsiz ma’lumotlarni aniqlash; Muammolarni hal qilish uchun ijodiy va ratsional yondashuv ishlab chiqish ko’nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o’ynaydi. Adabiyotlar tahlili shuni ko’rsatadiki, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun pedagogik texnologiyalar, muammoli ta’lim va interaktiv metodlar samarali hisoblanadi. Ushbu yondashuvlar talabalarni mustaqil fikrlashga va o’z qarorlarini asoslashga undaydi.

Amaliy tavsiyalar

Ta’lim jarayonida tanqidiy fikrlashni shakllantirish: Muammoli savollar va vazifalar asosida mashg’ulotlarni tashkil etish; Talabalarni turli manbalar bilan ishlashga rag’batlantirish; Munozara va debatlarini o’quv jarayoniga keng joriy etish. O’qituvchilar uchun metodik qo’llanmalar ishlab chiqish: Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik strategiyalarni o’rgatish;

Interaktiv va muammoli yondashuvlar asosida darslarni loyihalashtirish.

Tanqidiy fikrlashni baholash mezonlarini joriy qilish: Talabalarning tahliliy, mantiqiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini o’lchash uchun maxsus ko’rsatkichlar ishlab chiqish. Shunday qilib, tanqidiy fikrlashning rivojlanishi nafaqat talabalarning ta’limdagi muvaffaqiyatini, balki ularning hayotiy vaziyatlarga moslashish qobiliyatini ham oshiradi. Bu esa jamiyatda yuqori malakali, intellektual salohiyatli kadrlarni shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarni davom ettirish, milliy va xalqaro tajribalarni o’rganish ushbu yo’nalishdagi ishlarni yanada rivojlantirish uchun zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. Ennis, R. H. (1987). A Taxonomy of Critical Thinking Dispositions and Abilities. In J. B. Baron & R. J. Sternberg (Eds.), Teaching
2. Thinking Skills: Theory and Practice. New York: W.H. Freeman and Company.
3. Paul, R., & Elder, L. (2002). Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Professional and Personal Life. Financial Times Prentice Hall.
4. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
5. Brookfield, S. D. (2012). Teaching for Critical Thinking: Tools and Techniques to Help Students Question Their Assumptions. JosseyBass.
6. Halpern, D. F. (1998). Teaching Critical Thinking for Transfer Across Domains: Dispositions, Skills, Structure Training, and
7. Metacognitive Monitoring. American Psychologist, 53(4), 449–455.
8. Facione, P. A. (1990). The Delphi Report: Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment
9. and Instruction. The California Academic Press.
10. Lipman, M. (2003). Thinking in Education. Cambridge University Press.
11. Piaget, J. (1970). The Science of Education and the Psychology of the Child. Oxford University Press.